

Dr Małgorzata Chackiewicz
Akademia Sztuki Wojennej
ORCID: 0000-0002-6255-2789
e-mail: m.chackiewicz@akademia.mil.pl

Dr Joanna Herda-Jarecka
WSPIA Rzeszowska Szkoła Wyższa
ORCID: 0009-0001-0867-6334
e-mail: joanna.herda-jarecka@wspia.eu

Zarządzanie granicą zewnętrzną Unii Europejskiej z Ukrainą w czasie inwazji rosyjskiej na wybranych przykładach

Management of the European Union's external border with Ukraine during the Russian invasion on selected examples

Streszczenie

Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu są zagadnienia związane z koniecznością wprowadzenia zmian w zarządzaniu granicą zewnętrzną Unii Europejskiej z Ukrainą w związku z inwazją rosyjską. Scharakteryzowano odcinek granicy polsko-ukraińskiej oraz wskazano przejścia graniczne przeznaczone dla ruchu pieszego i towarowego. Przedstawiono tymczasową procedurę wprowadzoną przez Głównego Lekarza Weterynarii odnośnie do postępowania ze zwierzętami towarzyszącymi podróżnym wjeżdżającym z Ukrainy do Unii Europejskiej w czasie trwania konfliktu zbrojnego. Omówiono wprowadzenie skróconych procedur dotyczących przekraczania granicy i wwozu zagrożonych gatunków fauny i flory z Ukrainy na teren Unii Europejskiej. Przeanalizowano dostępne statystyki dotyczące liczby skonfiskowanych okazów CITES przywożonych z Ukrainy w latach 2019–2022 w celu określenia skali ich przemytu z tego kraju. Celem artykułu jest wskazanie konieczności wprowadzenia zmian w zarządzaniu zewnętrzną granicą Unii Europejskiej w związku z wybuchem wojny na Ukrainie na wybranych przykładach.

Słowa kluczowe:

zarządzanie granicami, migracja, uchodźcy, konflikt zbrojny, okazy CITES

Abstract

The subject of consideration in this article are issues related to the need to introduce changes in the management of the European Union's external border with Ukraine in connection with the Russian invasion. The section of the Polish-Ukrainian border has been characterized and border crossings for pedestrian and goods traffic have been indicated. A temporary procedure introduced by the Chief Veterinary Officer regarding the handling of animals accompanying travelers entering the European Union from Ukraine during the armed conflict was presented. The introduction of shortened procedures for crossing the border and importing endangered species of fauna from Ukraine into the European Union was discussed. Available statistics on the number of confiscated CITES species imported from Ukraine in 2019–2022 were analyzed in order to determine the scale of their smuggling from this country. The aim of the article is to indicate the need to introduce changes in the management of the external border of the European Union in connection with the outbreak of war in Ukraine on selected examples.

Keywords:

border management, migration, refugees, armed conflict, CITES species

JEL: K42

Wprowadzenie

W związku z inwazją Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. wprowadzono nadzwyczajne uproszczenia kontroli granicznych dotyczących intensywnego

przepływu osób uciekających z obszaru objętego wojną lub powracających na Ukrainę. Dotyczą one również zasad przywozu zwierząt towarzyszących oraz okazów CITES. Unię Europejską bezpośrednio dotykają skutki wojny na jej granicach zewnętrznych, m.in. ze względu na rosnącą presję migracyjną

ze strony milionów uchodźców ubiegających się o ochronę w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Ze względu na zachowanie bezpieczeństwa na granicy odprawy graniczne mogą być przeprowadzane nie tylko na przejściach granicznych, lecz także w innych bezpiecznych miejscach, tj. w trakcie przewozu do punktów recepcyjnych usytuowanych w pobliżu przejść granicznych, np. w szkołach, świetlicach, halach sportowych, internatach, stołówkach, hotelach, akademikach. Ponadto utworzono specjalne pasy ruchu, tzw. uprzywilejowane korytarze, m.in. dla konwojów humanitarnych i służb odpowiedzialnych.

W ramach koordynacji działań Komisja Europejska 2 marca 2022 r. wydała komunikat zawierający wytyczne dotyczące zarządzania granicami zewnętrznymi w celu ułatwienia przekraczania granicy między Unią a Ukrainą (2022/C 104 I/01). W wytycznych zostały zawarte m.in. środki ułatwiające kontrole graniczne, które obejmują: uproszczenie kontroli granicznych dla niektórych kategorii osób, w tym osób wymagających szczególnego traktowania, takich jak dzieci, obywatele, których wojna zastała na Ukrainie podczas wykonywania pracy czy nauki. Opracowano szczególnie ustalenia dotyczące przekraczania granic przez m.in. służby ratownicze, w tym Policję, Straż Pożarną i Straż Graniczną. Zniesiono wymogi związane z dokumentami i obowiązkowym szczepieniem zwierząt towarzyszących swoim właścicielom z Ukrainy. Wprowadzono uproszczoną formę odprawy celnej przywozu do Unii Europejskiej ginących gatunków zwierząt.

W celu zwiększenia płynności ruchu na granicy uznano, że państwa członkowskie powinny skorzystać ze wsparcia Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej – Fronteksu (Leonard, 2010, s. 233–235) i Europolu (Kaunert, 2010, s. 658–660).

Podczas realizacji wprowadzonych ułatwień w przekraczaniu granicy państwowej państwa członkowskie mogą skorzystać z art. 9 pkt 1 kodeksu granicznego Schengen (Cymbranowicz, 2019, s. 73–74), który stanowi: „Odprawa graniczna na granicach zewnętrznych może zostać uproszczona w następstwie wyjątkowych i nieprzewidzianych okoliczności. Uważa się, że takie wyjątkowe i nieprzewidziane okoliczności występują w przypadku, gdy niemożliwe do przewidzenia zdarzenia prowadzą do ruchu o takim natężeniu, że powoduje ono nadmierne wydłużenie czasu oczekiwania na przejściach granicznych, a wszystkie zasoby w zakresie personelu, wyposażenia i organizacji zostały wyczerpane”.

Jednym z przykładów kryzysu migracyjnego i konieczności podjęcia działań i stosownych decyzji Komisji Europejskiej w zakresie uproszczeń polityki migracyjnej był masowy napływ do Europy uchodźców i imigrantów w 2015 r. z krajów Afryki i Bliskiego Wschodu, m.in. Syrii, Afganistanu i Iraku, w związku z konfliktami zbrojnymi i wojnami

domowymi (Orzechowska-Słowikowska, 2018, s. 77–79). W roku 2022 sytuacja się powtórzyła, tym razem z terytorium Ukrainy.

Charakterystyka granicy polsko-ukraińskiej

Wschodnia granica Polski jest jednocześnie zewnętrzną granicą Unii Europejskiej. W związku z tym pełni bardzo ważną rolę w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa wszystkich państw członkowskich Unii. W głównej mierze to, w jakim stopniu przejścia graniczne mają rozbudowaną infrastrukturę, są wyposażone w specjalistyczny sprzęt służący do kontroli oraz jak liczna jest obsada kadrowa służb granicznych, ma wpływ na skalę i dynamikę źródeł zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa i obywateli.

Zgodnie z definicją legalną granica państwowa to „powierzchnia prostopadła do powierzchni ziemi, oddzielająca terytorium jednego państwa od terytorium innych państw lub od obszarów niemających niczyjej suwerenności (np. pełnego morza). Granica państwa oddziela także strefy: podziemną i powietrzną” (Otok, 2003, s. 77). Według innej definicji „granica państwowa oznacza podłużny fragment terenu o różnej szerokości, oddzielający co najmniej dwa terytoria różniące się między sobą pod względem przyrodniczym bądź prawnym, gospodarczo-społecznym, politycznym lub kulturowym; rozumiana jest jako fakt materialny, za pomocą którego jest porządkowana przestrzeń” (Maksimczuk & Sidorowicz, 2007, s. 88).

Znaczenie granicy państwowej można rozpatrywać m.in. pod względem zarówno szans, jak i zagrożeń na płaszczyźnie społecznej, gospodarczej czy militarnej. Jest czymś niepodważalnym, że każdy naród dąży do odseparowania się oraz poczucia odrębności od innych narodów. Inną, ale też istotną potrzebą jest poczucie bezpieczeństwa, które jest warunkiem przetrwania oraz rozwoju. Często wielkość terytorium stanowi o jego bogactwie, potęgze oraz możliwościach. Patrząc przez pryzmat historii, od starożytności do czasów współczesnych trwają konflikty, których podłożem jest terytorium (Truchan, 2016, s. 9). W przypadku napaści Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. także decydującym punktem jest podbój terytorium obcego państwa.

Infrastruktura przejść granicznych stanowi istotne uzupełnienie szeroko rozumianej infrastruktury transportowej. Przejścia graniczne mają też ogromne znaczenie dla gmin i powiatów przygranicznych po obu stronach granicy (Sadowska, 2002, s. 203). Należy podkreślić, że w przypadku wschodniej granicy Polski, która jest jednocześnie zewnętrzną granicą Unii Europejskiej, należy szczególnie zadbać

o jej bezpieczeństwo i szczelność, ponieważ sytuacja polityczna w państwach trzecich może bezpośrednio spowodować zagrożenia na granicach zewnętrznych Unii (Trubalska, 2017, s. 109). Taką sytuację obserwujemy obecnie w związku z agresją Rosji na Ukrainę. Mamy jednoznaczne dowody wpływu działań wojennych bezpośrednio na sytuację polityczną, militarną, gospodarczą i społeczną Polski. Narastają problemy z milionami uchodźców z Ukrainy, m.in. z żywnością, a dodatkowo mierzymy się z kryzysem energetycznym i wysoką inflacją.

Na granicy Polski z Ukrainą, której długość wynosi 535,18 km, rozmieszczone są następujące drogowe przejścia graniczne: Dorohusk–Jagodzin (osobowe i towarowe), Hrebennie–Rawa Ruska (osobowe i towarowe), Budomierz–Hruszew (osobowe i towarowe), Korczowa–Krakowiec (osobowe i towarowe), Krościenko–Smolnica (osobowe i towarowe), Medyka–Szebin (osobowe i towarowe), Zosin–Uściług (osobowe), Dołhobyczów–Uhrynów (osobowe) oraz przejścia graniczne kolejowe: Dorohusk–Jagodzin (osobowe i towarowe), Hrebennie–Rawa Ruska (osobowe), Hrubieszów–Włodzimierz Wołyński (osobowe i towarowe), Krościenko–Chyrów (osobowe), Werchrata–Rawa Ruska (towarowe), Przemyśl–Mościska (osobowe i towarowe).

Od początku inwazji Rosji na Ukrainę funkcjonariusze Służby Celno-Skarbowej wspólnie ze Strażą Graniczną zapewniają wsparcie kadrowe obsługi ruchu granicznego, szczególnie na granicy polsko-ukraińskiej. Wprowadzono szereg uproszczeń w odprawach, zarówno środków transportu, podróży, napływających uchodźców z Ukrainy, zwierząt towarzyszących, jak i okazów CITES. Codziennie odprawiane są także transporty z pomocą humanitarną jadące na Ukrainę, które są traktowane priorytetowo.

Uproszczona procedura przemieszczania zwierząt towarzyszących do Polski

Sytuacja geopolityczna w Ukrainie spowodowała, że Unia Europejska, w tym Polska, zmierzyła się z falą osób uciekających z Ukrainy, które szukają schronienia przed wojną. W związku ze zwiększeniem przepływu osób, które przenoszą swój majątek, a często wyjeżdżają wraz ze zwierzętami towarzyszącymi, których nie chcą porzucić (Lizak, 2017, s. 88–100), zmieniona została formuła dotycząca kontrolowania ich przemieszczania.

W dniu 25 lutego 2022 r. została wprowadzona Tymczasowa procedura Głównego Lekarza Weterynarii w sprawie postępowania ze zwierzętami towarzyszącymi podróżnym, wjeżdżającym z Ukrainy do

UE przez polską granicę zewnętrzną w trakcie trwania konfliktu militarnego¹. Celem tych wytycznych stało się ustanowienie postępowania, które zminimalizuje ryzyko wwozu zwierząt stanowiących potencjalne zagrożenie przeniesieniem chorób zakaźnych (m.in. wirusa wścieklizny), a jednocześnie zminimalizuje przestoje na przejściach granicznych i usprawni przemieszczanie osób przez granicę zewnętrzną UE.

Uznano, że w sytuacji masowego przemieszczania uchodźców z terytorium Ukrainy należy spodziewać się trzech grup osób podróżujących ze zwierzętami: obywateli UE, obywateli Ukrainy i obywateli państw trzecich. Zwierzęta towarzyszące zostały określone w rozporządzeniu (UE) 576/2013² i są to:

- 1) zwierzęta należące do gatunku: psy (*Canis lupus familiaris*), koty (*Felis silvestris catus*), fretki (*Mustela putorius furo*),
- 2) bezkręgowce (z wyjątkiem pszczoł i trzmieli oraz mięczaków i skorupiaków),
- 3) ozdobne zwierzęta wodne,
- 4) płazy,
- 5) gady,
- 6) ptaki (inne niż drób),
- 7) ssaki: gryzonie i króliki inne niż przeznaczone do produkcji żywności.

Zwierzęta, które towarzyszą podróżnym, przemieszczającym się w stanie nadzwyczajnej konieczności, powinny spełnić wszystkie wymagania UE potwierdzające, że zwierzę:

- zostało prawidłowo oznakowane za pomocą mikrochipa,
- zostało zaszczepione przeciwko wściekliznie i szczepienie jest aktualne,
- posiada aktualny wynik badania serologicznego w kierunku oznaczenia miana przeciwciał przeciwko wściekliznie,
- jest zaopatrzone w ważny paszport wydany w jednym z państw członkowskich UE lub świadectwo zdrowia zgodne ze wzorem określonym w prawie Unii Europejskiej.

W obecnej sytuacji geopolitycznej stwierdzono, że możliwe jest przemieszczanie, jeśli jeden lub więcej z powyższych wymogów nie zostało spełnionych. Stwierdzono, że w czasie trwania konfliktu militarnego zwierzęta nie muszą być zaopatrzone w wynik badania serologicznego w kierunku oznaczenia miana przeciwciał przeciwko wściekliznie. Jest to znaczne ustępstwo dla podróżnych, ponieważ uzyskanie badania metodą miareczkowania jest utrudnione i kosztowne.

Jednocześnie wprowadzono konieczność ustalenia statusu zdrowotnego zwierzęcia towarzyszącego i objęcia stosownym nadzorem. Kontrola spełnienia wymagań związanych z wwozem zwierzęcia do UE została powierzona funkcjonariuszom Służby Celno-Skarbowej. I tak, w przypadku gdy zwierzę nie spełnia choćby jednego warunku, podróżny został

zobowiązany do wypełnienia oświadczenia, w którym zostanie wskazane miejsce pobytu zwierzęcia. Jeżeli jest to miejsce znajdujące się na terytorium Polski, wówczas informacja ta powinna być przekazana do właściwego terytorialnie powiatowego lekarza weterynarii (PLW) wraz z dokumentem zawierającym decyzję PLW właściwego terytorialnie dla miejsca przekroczenia granicy zewnętrznej UE. Zwierzę zostaje objęte izolacją i podejmowane są czynności związane z oznakowaniem i zaszczepieniem przeciwko wściekliźnie.

W sytuacji, kiedy miejsce pobytu zwierzęcia będzie poza granicami Polski lub podróźny nie jest w stanie jego wskazać, wówczas urzędowy lekarz weterynarii dokonuje oznakowania i zaszczepienia zwierzęcia w miejscu tymczasowego pobytu zwierzęcia wraz z właścicielem po przekroczeniu granicy. Na potrzeby tych sytuacji zostały utworzone specjalne punkty w okolicy przejść granicznych, do których podróźni mogli udać się w celu dokonania powyższych czynności.

Przedstawione powyżej procedury dotyczyły specjalnej procedury ułatwiającej osobom opuszczającym terytorium Ukrainy przekroczenie granicy ze zwierzętami niespełniającymi wymagań UE, często traktowanymi jako członkowie rodziny (Stawarz-Popek, 2011, s. 125–140), (Smykowski, 2017, s. 445–460) w liczbie nieprzekraczającej pięciu sztuk.

W dniu 16 marca 2022 r. poszerzono te wytyczne o kwestie zwierząt towarzyszących właścicielom w liczbie powyżej 5 sztuk. Wprowadzono tymczasową procedurę dla właścicieli zwierząt przybywających do Polski z terytorium Ukrainy w czasie trwania konfliktu zbrojnego wraz ze zwierzętami w liczbie powyżej 5 sztuk. Ustalono, że wjazd może odbywać się wyłącznie przez przejścia graniczne z zatwierdzonym posterunkiem weterynaryjnej kontroli granicznej (BCP), czyli w Dorohusku w woj. lubelskim i Korczowej w woj. podkarpackim, po wcześniejszym ustaleniu miejsca izolacji przywożonych zwierząt z właściwym miejscowo powiatowym lekarzem weterynarii. Zgłoszenie do kontroli (dokument CHED A) jest składane przez właściciela zwierząt lub przedstawiciela (np. agencję celną) co najmniej w dniu roboczym poprzedzającym przybycie na przejście graniczne. Kontrola weterynaryjna przywożonych zwierząt jest przeprowadzana w sposób zgodny ze standardową procedurą. Dokument potwierdzający przeprowadzenie kontroli (CHED A) zostaje zatwierdzony z decyzją pozytywną dopiero po uzyskaniu informacji o zakończeniu izolacji i potwierdzeniu spełnienia wymogów związanych z wprowadzaniem na teren Polski zwierząt towarzyszących podróźnym.

Niestety wprowadzone ułatwienia przyczyniły się również do powstania nadużyć związanych z przywozem znacznej liczby psów i kotów niewiadomego

pochodzenia z pominięciem prawa i obowiązujących procedur. Zaczęto celowo wykorzystywać uproszczone procedury do przewozu zwierząt z nieznanych źródeł przez przypadkowe, opłacone osoby, które informowały służby graniczne, że zwierzęta im towarzyszące są ich własnością. Niejednokrotnie, proceder przewozu zwierząt przez daną osobę się powtarzał. W związku z zaistniałą sytuacją służby graniczne zacieśniły współpracę na przejściach granicznych, aby wyeliminować powyższe sytuacje będące oszustwem i zminimalizować ryzyko epizootyczne w UE.

Nie można również pominąć sytuacji, w których funkcjonariusze celno-skarbowi i funkcjonariusze Straży Granicznej dokonywali ujawnienia nielegalnego przekroczenia granicy przez osobę, która posiadała przy sobie zwierzę towarzyszące. Wówczas informacja o zwierzęciu była przekazywana do powiatowego lekarza weterynarii, który w drodze decyzji decydował o dalszym losie zwierzęcia (umieszczeniu w schronisku, azylu dla zwierząt lub eutanazji).

W dniu 14 lipca 2022 r. zostały wprowadzone przez Głównego Lekarza Weterynarii (GLW) procedury modyfikujące system kontroli i nadzoru nad zwierzętami towarzyszącymi przemieszczanymi z terytorium Ukrainy. Stwierdzono, że możliwy jest przywóz zwierzęcia towarzyszącego do Polski (psy, koty, fretki) pod warunkiem spełnienia odpowiednich wymagań, którymi będą:

- oznakowanie mikrochipem,
- posiadanie ważnego szczepienia przeciwko wściekliźnie (wykonanego nie wcześniej niż w dniu oznakowania),
- posiadanie książeczki zdrowia zwierzęcia zawierającej informacje potwierdzające dokonanie powyższych czynności.

Uznano, że w ramach uproszczenia procedury przekraczania granicy do odwołania nie będą wymagane w chwili przekraczania granicy posiadanie świadectwa zdrowia oraz wyniku badania poziomu przeciwciał przeciwko wściekliźnie wykonanego metodą miareczkowania. Badanie takie podróźny może wykonać w Polsce, przy czym koszty badania i innych czynności lekarsko-weterynaryjnych będą obciążały właściciela zwierzęcia.

W analizowanym dokumencie przewidziano również sytuacje, kiedy zwierzę nie spełnia powyższych warunków. Wówczas, funkcjonariusz celno-skarbowy kieruje zwierzę do urzędowego lekarza weterynarii (ULW), gdzie właściciel zostaje poinformowany o konieczności oznakowania i zaszczepienia zwierzęcia przeciwko wściekliźnie na własny koszt u lekarza weterynarii prywatnej praktyki po wezwaniu telefonicznym. W przypadku niespełnienia powyższych wymagań zobowiązano służby graniczne i weterynaryjne do odesłania zwierzęcia poza terytorium Polski.

Z uwagi na brak zagrożenia związanego z potencjalnym przenoszeniem chorób zakaźnych przez pozostałe gatunki zwierząt przemieszczanych jako towarzyszące (gryzonie, króliki, płazy, gady, ozdobne zwierzęta wodne, bezkręgowce) wprowadzono czasowe zwolnienie z obowiązku posiadania pozwolenia Głównego Lekarza Weterynarii na wwóz. Jeśli przywożone są gatunki objęte ochroną na podstawie Konwencji Waszyngtońskiej CITES bez wymaganych zezwoleń, to decyzję pozostawiono funkcjonariuszom Służby Celno-Skarbowej.

Standardowa i uproszczona procedura przywozu okazów CITES do Unii Europejskiej

Przywóz i wywóz ginących gatunków roślin i zwierząt jest obwarowany przepisami prawa międzynarodowego, unijnego i polskiego. Obowiązujące przepisy prawa ściśle określają zasady przewozu ginących gatunków flory i fauny. Wśród nich należy wymienić:

1. Konwencję waszyngtońską CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)³. Jej postanowienia weszły w życie 1 lipca 1975 r. Rzeczpospolita Polska ratyfikowała przystąpienie do Konwencji 12 grudnia 1989 r. Do stycznia 2022 r. 184 państwa ratyfikowały Konwencję⁴. Celem Konwencji jest zapewnienie, że żaden gatunek dzikiego zwierzęcia lub rośliny nie stanie się lub nie pozostanie przedmiotem niezrównoważonej eksploatacji spowodowanej przez handel międzynarodowy. Obecnie Konwencja CITES obejmuje zróżnicowaną ochroną około 35 000 gatunków zwierząt i roślin. Państwa-strony Konwencji CITES podejmują wspólne działania, reglamentując handel gatunkami wymienionymi w jednym z trzech Załączników do Konwencji CITES:

- Załącznik I zawiera listę gatunków zagrożonych wyginięciem (około 530 gatunków zwierząt, 300 gatunków roślin). Zasadniczo wszelki handel międzynarodowy tymi gatunkami jest zabroniony, chociaż pewien jego zakres może być dopuszczalny w wyjątkowych okolicznościach (w celach naukowych).
- Załącznik II obejmuje gatunki, które wprawdzie niekoniecznie są zagrożone wyginięciem, jednak może się tak stać, jeżeli handel okazami tych gatunków nie zostanie poddany ścisłej reglamentacji (4460 gatunków zwierząt, 28 000 gatunków roślin). Międzynarodowy handel dotyczący gatunków roślin i zwierząt wymienionych w Załączniku II jest dozwolony pod warunkiem, że każda przesyłka posiada ważne zezwolenia.

- Załącznik III obejmuje gatunki, w stosunku do których handel został poddany kontroli na wniosek chociaż jednej ze stron Konwencji CITES.
2. Rozporządzenie Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi. Zawiera listę gatunków dzikiej fauny i flory objętych ochroną w drodze regulacji handlu nimi⁵. Gatunki te wskazano w aneksach A–D. Należy zaznaczyć, że w tych aneksach zamieszczono też gatunki nieuwzględnione w Konwencji Waszyngtońskiej CITES.

Aneks A obejmuje:

- gatunki wymienione w załączniku I do Konwencji, w stosunku do których państwa członkowskie nie zgłosiły zastrzeżeń;
- każdy gatunek:
 - na wykorzystanie którego istnieje lub może istnieć zapotrzebowanie w Unii lub w handlu międzynarodowym, a któremu grozi wyginięcie albo jest tak rzadki, że jakiegokolwiek poziom handlu może zagrozić jego przetrwaniu; lub
 - który należy do rodzaju, którego większość gatunków lub który jest gatunkiem, którego większość podgatunków została wymieniona w aneksie A, zgodnie z kryteriami podanymi w lit. a) lub b) (i), a których wymienienie w aneksie ma istotne znaczenie dla skutecznej ochrony tych taksonów.

Aneks B zawiera:

- gatunki wymienione w załączniku II do Konwencji, inne niż wymienione w aneksie A, w stosunku do których państwa członkowskie nie zgłosiły zastrzeżeń;
- gatunki wymienione w załączniku I do Konwencji, w stosunku do których zgłoszono zastrzeżenie;
- wszelkie inne gatunki niewymienione w załącznikach I lub II do Konwencji:
 - będące przedmiotem handlu międzynarodowego na poziomie, który może być niezgodny: z możliwością ich przeżycia lub z możliwością przeżycia populacji w niektórych krajach, lub z zachowaniem całej populacji na poziomie zgodnym z rolą gatunku w ekosystemach, w których występuje; lub
 - których wymienienie w aneksie z powodu ich podobieństwa w wyglądzie do innych gatunków wymienionych w aneksie A lub B ma istotne znaczenie dla zapewnienia skuteczności kontroli handlu okazami takich gatunków;
- gatunki, w stosunku do których ustalono, że wprowadzenie żywych okazów do siedlisk przyrodniczych w Unii stanowiłoby zagrożenie ekologiczne dla dzikich gatunków rodzimej fauny i flory Unii.

Aneks C zawiera:

- gatunki wymienione w załączniku III do Konwencji, inne niż wymienione w aneksie A lub B, w stosunku do których państwa członkowskie nie zgłosiły zastrzeżeń;

- gatunki wymienione w załączniku II do Konwencji, w stosunku do których zgłoszono zastrzeżenie. Aneks D zawiera:

- gatunki niewymienione w aneksach A–C, które są przywożone do Unii w ilościach uzasadniających monitorowanie;

- gatunki wymienione w załączniku III do Konwencji, w stosunku do których zgłoszono zastrzeżenie.

3. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 865/2006 z 4 maja 2006 r. ustanawiające przepisy wykonawcze do rozporządzenia (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi⁶.

4. Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) nr 792/2012 z 23 sierpnia 2012 r. ustanawiające reguły dotyczące wzorów zezwoleń, świadectw i innych dokumentów przewidzianych w rozporządzeniu Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi oraz zmieniające rozporządzenie Komisji (WE) nr 865/2006⁷. Wprowadza ono wzory i specyfikacje techniczne następujących formularzy: zezwolenia na przywóz, zezwolenia na wywóz, świadectwa powrotnego wywozu, świadectwa własności osobistej, świadectwa kolekcji próbek, powiadomienia o przywozie, świadectwa dla wystaw objazdowych, arkusze dodatkowe do świadectw własności osobistej oraz świadectw dla wystaw objazdowych i etykiet.

5. Rozporządzenie Komisji (UE) 2021/2280 z 16 grudnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi oraz rozporządzenie Komisji (WE) nr 865/2006 ustanawiające szczegółowe zasady dotyczące wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97⁸. Zawiera aktualną listę gatunków CITES wraz ze wskazaniem aneksu.

6. Ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody⁹. W art. 128 ustawy o ochronie przyrody określono: „Kto:

- 1) bez dokumentu wymaganego na podstawie przepisów, o których mowa w art. 61 ust. 1, lub wbrew jego warunkom przewozi przez granicę Unii Europejskiej okaz gatunku podlegającego ochronie na podstawie przepisów, o których mowa w art. 61 ust. 1;
- 2) narusza przepisy prawa Unii Europejskiej dotyczące ochrony gatunków dziko żyjących zwierząt i roślin w zakresie regulacji obrotu nimi poprzez:

- a) nieprzedkładanie zgłoszenia importowego,
- b) używanie okazów określonych gatunków w innym celu niż wskazany w zezwoleniu importowym,

- c) korzystanie w sposób nieuprawniony ze zwolnień od nakazów przy dokonywaniu obrotu sztucznie rozmnożonymi roślinami,

- d) oferowanie zbycia lub nabycia, nabywanie lub pozyskiwanie, używanie lub wystawianie publicznie w celach zarobkowych, zbywanie, przetrzymywanie lub przewożenie w celu zbycia okazów określonych gatunków roślin lub zwierząt,

- e) używanie zezwolenia albo świadectwa dla okazu innego niż ten, dla którego było ono wydane,

- f) składanie wniosku o wydanie zezwolenia importowego, eksportowego, reeksportowego, lub świadectwa bez poinformowania o wcześniejszym odrzuceniu wniosku

– podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

W celu ujednolicenia procedur związanych z przywozem i wywozem ginących gatunków flory i fauny strony Konwencji opracowały standardowe procedury oraz wymogi posiadania określonych dokumentów. W związku z tym w przypadku przewozu okazów CITES w zależności od stopnia zagrożenia wyginieciem należy przedstawić organom celnym do kontroli stosowne dokumenty, tj. zezwolenie na przywóz, zezwolenie na wywóz, świadectwo powrotnego wywozu, świadectwo własności osobistej, świadectwo kolekcji próbek, powiadomienie o przywozie, świadectwo dla wystaw objazdowych, arkusze dodatkowe do świadectw własności osobistej oraz świadectw dla wystaw objazdowych i etykiet.

W przypadku wywozu okazów CITES z Grupy A z państwa trzeciego (np. z Ukrainy) do Unii Europejskiej należy przedstawić zezwolenie na ich przywóz. Wydawane jest ono sporadycznie, np. w celach naukowych, a obrót nimi jest objęty ścisłą kontrolą. Osoba, która chce je przywieźć na teren Unii Europejskiej, musi uzyskać komplet dokumentów. Należą do nich: zezwolenie importowe wydane przez organ administracyjny Konwencji waszyngtońskiej państwa, do którego ma być przywieziony okaz, a także zezwolenie eksportowe lub świadectwo reeksportu wydawane przez organ administracyjny Konwencji waszyngtońskiej państwa, z którego okaz jest wywożony (Kepel & Kala, 2016, s. 43–44).

Wywóz okazów z Grupy B wymaga od posiadacza przedstawienia zezwolenia eksportowego lub świadectwa reeksportu z państwa, z którego okaz jest wywożony, uzyskanego przed przywozem okazu, oraz zezwolenia importowego państwa w Unii Europejskiej, do którego chcemy przywieźć okaz (Chackiewicz, 2017, s. 274).

Wydóz okazów z Grupy C wymaga posiadania odpowiednich dokumentów z państwa wywozu. Może to być zezwolenie eksportowe, świadectwo reeksportu lub świadectwo pochodzenia w zależności od gatunku i państwa wywozu. Należy też wypełnić zawiadomienie o przywozie (zgłoszenie importu). Czynności tych dokonuje osoba, która przywozi okaz.

W przypadku przywozu okazów z Grupy D trzeba wypełnić zawiadomienie o przywozie (zgłoszenie importu). Należy to do obowiązków osoby przywożącej¹⁰.

Trzeba również wskazać określone wyjątki przywozu okazów z aneksu B, w przypadku których nie jest wymagane zezwolenie importowe ani eksportowe, czyli: kawior gatunków ryb jesiostrokształtnych (*Acipenseriformes spp.*) do 125 g na osobę w oznaczonych opakowaniach, pałeczki deszczowe z *Cactaceae spp.* do trzech sztuk na osobę, martwe, przetworzone okazy *Crocodylia spp.* (z wyjątkiem mięsa i trofeów myśliwskich) do czterech sztuk na osobę, muszle *Strombus gigas* do trzech sztuk na osobę, *Hippocampus spp.* do czterech martwych okazów na osobę, muszle *Tridacnidae spp.* do trzech okazów na osobę, łącznie nie więcej niż 3 kg, przy czym okazem jest jedna nieuszkodzona muszla lub dwie pasujące połówki (Chackiewicz, 2013, s. 31).

Kontrola organów celnych w przypadku przewozu zwierząt obejmuje stwierdzenie autentyczności przedstawionych dokumentów i pieczęci (Chackiewicz, 2015, s. 372). Następnie należy sprawdzić rodzaj przewożonych zwierząt, ich liczbę i czy jest to zgodne z adnotacją podaną w dokumentach, a także warunki, w jakich zwierzęta są przewożone. Wymagane dokumenty wraz z okazem należy przedstawić do kontroli celnej w chwili przywozu lub wywozu z terenu Unii Europejskiej. Dokumentacja powinna zawierać oryginały dokumentów wraz z odpowiednimi kopiami. W przypadku przedstawienia kopii dokumentów bez wymaganego oryginału (jeżeli jest wymagany) osoba przewożąca zwierzę zostaje zobligowana do dostarczenia stosownych oryginałów, a zwierzę trafia pod opieką granicznego lekarza weterynarii, który w szczególnych przypadkach może podjąć decyzję o konieczności przetransportowania go do ogrodu zoologicznego. Zgłoszenia do kontroli przywożonego okazu wraz z odpowiednimi dokumentami należy dokonać podczas przekraczania granicy UE na przejściach drogowych, kolejowych, lotniczych lub morskich. Przewożenie okazów CITES niezgodnie z przepisami przez granicę Unii Europejskiej jest zgodnie z art. 128 ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody przestępstwem zagrożonym karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat¹¹.

W związku z inwazją Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. wprowadzone zostały przez odpowiednie służby w Polsce ułatwienia dotyczące przekraczania granicy państwowej. Organy celne 2 marca 2022 r. podały informację o wprowadzeniu skróconej pro-

cedury w przypadku przywozu do Polski okazów zwierząt gatunków zagrożonych wyginięciem (CITES) na przejściach granicznych z Ukrainą. Celem uproszczeń jest zapewnienie bezpieczeństwa podróżnym oraz skrócenie czasu transportu zwierząt. W przypadku planowanego transportu zwierząt należy o tym fakcie niezwłocznie powiadomić Krajową Administrację Skarbową, Straż Graniczną i Inspekcję Weterynaryjną. W wyniku wspólnych działań Ministerstwa Finansów, Krajowej Administracji Skarbowej oraz Ministerstwa Klimatu i Środowiska opracowano i wdrożono na przejściach granicznych z Ukrainą awaryjny tryb postępowania w przypadku przywozu do Polski przez obywateli Ukrainy okazów zwierząt gatunków zagrożonych wyginięciem (CITES). W przypadku importu zagrożonych gatunków bez wymaganych dokumentów organy celne odnotowują informacje dotyczące podróznego, przewożonego okazu oraz miejsca ich pobytu w Unii Europejskiej. Pozostałe formalności są prowadzone we wskazanym terminie. W przypadku planowania transportu znacznej liczby (np. zwierząt pochodzących z ogrodów zoologicznych z Ukrainy) należy niezwłocznie powiadomić odpowiedzialne służby graniczne w celu przygotowania odprawy celnej. Trzeba podać nazwy przewożonych gatunków zwierząt, ich liczbę oraz przejście graniczne, przez które planowany jest ich przejazd.

Przykładem stosowania uproszczonych procedur importu w stosunku do okazów CITES jest przewóz dużej liczby zwierząt z Ogrodu Zoologicznego we Lwowie do Ogrodu Zoologicznego w Poznaniu, a następnie do innych ogrodów na terenie Unii Europejskiej. Zwierzęta zostały przewiezione przez granicę państwową bez wymaganych dokumentów. Pracownicy poznańskiego zoo włączyli się również w pomoc w przetransportowaniu zwierząt z zoo w Kijowie. W Poznaniu zwierzęta przeszły kwarantannę, a następnie zostały przetransportowane do ośrodków w innych państwach Unii Europejskiej.

Krajowa Administracja Skarbowa poinformowała 24 czerwca 2022 r. o zakończeniu obowiązywania skróconej procedury w przypadku importu do Polski okazów CITES. W związku z tym obecnie odprawy odbywają się zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

Ujawnione przypadki przemytu ginących gatunków zwierząt

Organy celne w Polsce jako jedyne prowadzą od 1998 r. statystyki zatrzymań okazów CITES na wszystkich przejściach granicznych (tj. drogowych, kolejowych, morskich i lotniczych). Są one publikowane na stronie internetowej www.podatki.gov.pl.

Jak wynika z dostępnych danych, w 2019 r. organy celne w Polsce dokonały 145 zatrzymań i udaremniały przemysł 368 631 okazów. Wśród nich było: 137 żywych zwierząt, 368 103 sztuki medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM), 30 instrumentów (gitar) wykonanych z zastosowaniem drewnianych elementów (*Dalebergii latifolii*), ponad 30 kg wapiennych szkieletów koralowców rafotwórczych (*Scleractinia spp.*), 0,13 kg kawioru (*Acipenseriformes spp.*). Z Ukrainy usiłowano przewieźć 367 086 sztuk medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM), w tym: suplementy zawierające pochodne pławikonika morskiego (*Hippocampus japonicus*), kremy/balsamy z pijawki (*Hirudo medicinalis*), kremy/balsamy z żółcią niedźwiedzia (*Ursidae spp.*) oraz tłuszcz niedźwiedzia (*Ursidae spp.*). Ilości te stanowiły 99,72% ogólnej liczby zatrzymanych okazów CITES.

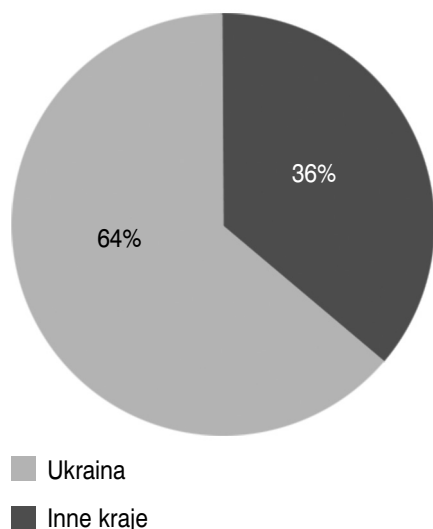
W 2020 r. organy celne dokonały 83 zatrzymań i udaremniały przemysł 20 950 okazów, w tym: 10 żywych zwierząt oraz 125 kg węgorza szklatego w postaci larwalnej (*Anguilla anguilla*), 5 żywych roślin, 20 813 sztuk medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM), 106 przedmiotów wykonanych z roślin, w tym 100 okazów drewna z opuncji oraz 180 ml ekstraktu z mucholówki amerykańskiej (*Dionea muscipula*), ponad 15 kg wapiennych szkieletów koralowców rafotwórczych (*Scleractinia spp.*). Z tego z Ukrainy pochodziły 53 przypadki, co stanowiło 63,86% ogólnej liczby zatrzymanych okazów CITES (rysunek 1). Wśród nich były: wapienne szkielety ko-

ralowców rafotwórczych (*Scleractinia spp.*) – 1,71 kg, medykamenty medycyny azjatyckiej (TAM) – 20 600 sztuk, futro ze skóry rysia europejskiego – 1 sztuka, żywy węgorz europejski w postaci „szklistej” (*Anguilla anguilla*) – 125 kg, żywe pijawki (*Hirudo verbana*) – 5 sztuk, żywa papuga rozella białolica (*Platycercus eximius*) – 1 sztuka.

Kolejno w 2021 r. organy celne dokonały 126 zatrzymań, skonfiskowano 20 928 okazów: 1558 żywych zwierząt oraz 14 kg żywych pijawek lekarskich (*Hirudo verbana*), 5 żywych roślin, 19 061 sztuk medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM), ponad 9 kg kawioru z ryb jesiostrokształtnych (*Acipenseriformes spp.*), ponad 9 kg wapiennych szkieletów koralowców rafotwórczych (*Scleractinia spp.*). Przy próbie wwozu z Ukrainy dokonano 76 zatrzymań, co stanowi 60,32% wszystkich zatrzymań (rysunek 2). Wśród nich było: 17 551 sztuk medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM), co stanowi 92,08% ogólnej liczby zatrzymanych okazów CITES (rysunek 3), 47 sztuk skór i spreparowanych zwierząt, 688 żywych zwierząt, co stanowi 44,16% ogólnej liczby zatrzymanych okazów CITES, 6905 g kawioru, tj. 76,72% ogólnej liczby zatrzymań.

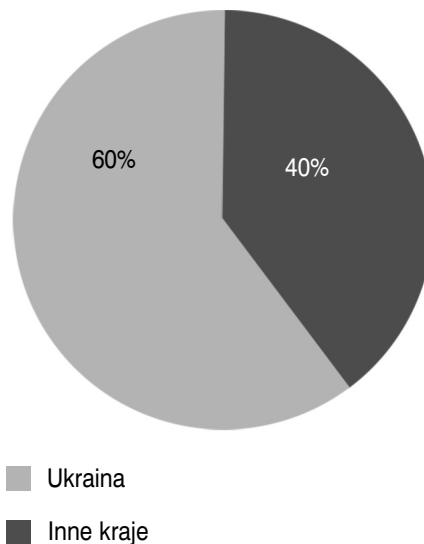
Po przeanalizowaniu dostępnych danych statystycznych zaobserwowano, że w związku z inwazją Rosji na Ukrainę i skomplikowaną sytuacją dotyczącą zapewnienia bezpieczeństwa na granicy przez odpowiednie służby graniczne udaremniono mniejszą liczbę przemycanych okazów CITES. W okresie od 1 stycznia do 30 listopada 2022 r. w Izbie Administracji Skarbowej w Rzeszowie udaremniono przemysł następujących okazów CITES: papugi żako (2 szt.), pijawek żywych (8,5 tys.), aligatora sprepa-

Rysunek 1
Liczba zatrzymanych okazów CITES
na granicy państwowej w 2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Statystyki zatrzymań okazów CITES dokonane przez Służbę Celno-Skarbową*. <https://www.podatki.gov.pl/clo/informacja-dla-osob-fizycznych/towary-objete-ograniczeniami-i-zakazami/cites-gatunki-zagrozzone-wyginieciem> (dostęp: 5.12.2022).

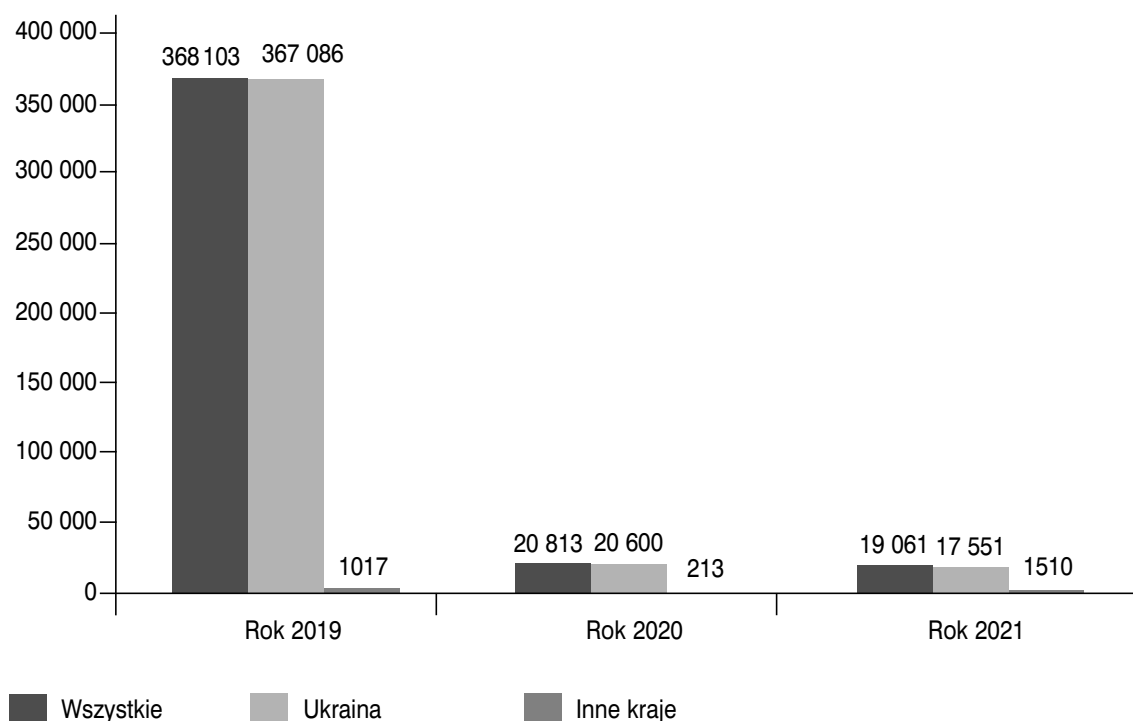
Rysunek 2
Liczba zatrzymanych okazów CITES
na granicy państwowej w 2021 r.

Źródło: jak rysunku 1.

Rysunek 3

Liczba przewiezionych medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM)

Źródło: jak rysunku 1.

rowanego (1 szt.), żółwia stepowego (1 szt.), skrzydelnika olbrzymiego (4 szt.), tabletek z ekstraktem z pławikonika japońskiego (500 szt.)¹². Natomiast w Izbie Administracji Skarbowej w Lublinie zatrzymano bez zgłoszenia do kontroli celnej i przedstawienia wymaganych dokumentów: papugę żako (1 szt.), koralowce (1500 g), przydacznię (1 szt.)¹³.

Analizując przedstawione dane statystyczne, należy wskazać, że w 2019 r. funkcjonariusze Służby Celno-Skarbowej udaremnili przemyt 368 631 okazów CITES, z czego z Ukrainy pochodziło 367 086 okazów, co stanowiło 99,72% ogólnej liczby zatrzymanych okazów CITES w Polsce. W 2020 r. zatrzymano 20 950 okazów, z czego 20 813 stanowiły medykamenty medycyny azjatyckiej (TAM). Z Ukrainy pochodziło 20 600 okazów TAM (98,33%). W 2021 r. zatrzymano 19 061 okazów medykamentów medycyny azjatyckiej (TAM), w tym z Ukrainy pochodziło 17 551 sztuk, co stanowi 92,08% ogólnej liczby zatrzymanych okazów CITES w Polsce. W 2022 r. dokonano zatrzymania 9010 okazów, co było spowodowane działaniami militarnymi na Ukrainie. Statystyki udaremnionych przemytów okazów CITES w Polsce nie są obecnie dostępne.

Należy podkreślić, że jeśli chodzi o przemyt ginących gatunków zwierząt do Polski, największą liczbę

okazów (ponad 92%) stanowią medykamenty medycyny azjatyckiej (TAM) przewożone najczęściej w postaci suplementów zawierających pochodne pławikonika morskiego (*Hippocampus japonicus*), kremy/balsamy z pijawki (*Hirudo medicinalis*), kremy/balsamy z żółcią niedźwiedzia (*Ursidae spp.*) oraz tłuszcz niedźwiedzia (*Ursidae spp.*), oraz pijawki żywe pochodzące z Ukrainy.

Wnioski

1. Podjęto stanowcze działania odpowiedzialnych służb i organów państwowych w celu reorganizacji przejść na granicy polsko-ukraińskiej, będącej granicą zewnętrzną UE, w związku z atakiem zbrojnym Rosji na Ukrainę.
2. Zharmonizowano działania w zakresie zasad przekraczania granicy państwowej przez uchodźców z Ukrainy.
3. W celu ułatwienia osobom przekraczania granicy państwa członkowskie mogą skorzystać z przepisów kodeksu granicznego Schengen (art. 9) dotyczących sytuacji wyjątkowych i nieprzewidzianych.

4. Zastosowano procedury uproszczone dotyczące przemieszczania podróźnych przez granicę państwową w sytuacji konfliktu zbrojnego wraz ze zwierzętami towarzyszącymi.
5. Wdrożono uproszczenia w dokumentowaniu m.in. importu okazów CITES do Unii Europejskiej oraz zwierząt towarzyszących.
6. Zorganizowano międzynarodową pomoc przy ewakuacji z Ukrainy ginących gatunków zwierząt.
7. Zminimalizowano czynności kontrolne w związku z dużą liczbą podróźnych przekraczających granicę państwową.
8. Zorganizowano punkty pomocy dla uchodźców z Ukrainy i zwierząt towarzyszących.
9. Zaangażowano służby graniczne w dostosowanie infrastruktury przejść do potrzeb zmasowanego przekraczania granicy polsko-ukraińskiej.
10. Zintegrowano działania na wschodniej granicy Polski, która jest jednocześnie zewnętrzną granicą Unii Europejskiej. W związku z tym pełni bardzo ważną rolę w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa wszystkich państw członkowskich Unii.

Przypisy/Notes

- ¹ [https://www.wetgiw.gov.pl/\(10.01.2023\)](https://www.wetgiw.gov.pl/(10.01.2023))
- ² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 576/2013 z 2 czerwca 2013 r. w sprawie przemieszczania o charakterze niehandlowym zwierząt domowych oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 998/2003, Dz.U. UE L z 28 czerwca 2013 r.
- ³ Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem z 3 marca 1973 r. (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora – CITES) (Dz.Urz. C 140 E z 9.06.2005, s. 159–161).
- ⁴ <http://www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php> (25.01.2022)
- ⁵ Rozporządzenie Rady (WE) nr 338/1997 z 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi (Dz. Urz. L 61 z 3.03.1997); Council Regulation (EC) No 338/1997 of 9 December 1996 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein (OJ L 61, 3.03.1997, p. 1–69)
- ⁶ Dz. Urz. L 166 z 19.06.2006.
- ⁷ Dz. Urz. L 242 z 7.09.2012.
- ⁸ Dz. Urz. L 242 z 7.09.2012.
- ⁹ Dz.U. 2004, nr 92, poz. 880.
- ¹⁰ <https://granica.gov.pl/j/index.php/24-glowna/506-cites> (2.12.2022).
- ¹¹ Tamże.
- ¹² <https://www.podkarpackie.kas.gov.pl/izba-administracji-skarbowej-w-rzeszowie> (5.01.2023).
- ¹³ <https://www.lubelskie.kas.gov.pl/izba-administracji-skarbowej-w-lublinie> (5.01.2023)

Bibliografia/References

Literatura/Literature

- Chackiewicz, M. (2013). *CITES a międzynarodowy obrót towarowy*. Wyższa Szkoła Cła i Logistyki w Warszawie.
- Chackiewicz, M. (2015). Świat i jego problemy związane z przemysłem i nielegalnym handlem ginącymi gatunkami flory i fauny. W: H. Skorowski (Red.), *Świat i jego problemy* (369–380). Międzynarodowe Centrum Dialogu Międzykulturowego i Międzyreligijnego UKSW.
- Chackiewicz, M. (2017). Obrót ginącymi gatunkami roślin i zwierząt objętych konwencją waszyngtońską CITES. W: M. Chackiewicz, M. Mrówka, & J. Wasiński (Red.), *Zarządzanie eksportem i importem. Ograniczenia pozataryfowe w obrocie towarowym z zagranicą – wybrane zagadnienia* (265–291). Wyższa Szkoła Zarządzania Edukacja.
- Cymbranowicz, K. (2019). Europa (bez) granic? Przyszłość strefy Schengen. *Polityka i Społeczeństwo*, 17(2). <https://doi.org/10.15584/polispol.2019.2.5>
- Kaunert, C. (2010). Europol i przeciwdziałanie terroryzmowi UE: międzynarodowe aktorstwo bezpieczeństwa w wymiarze zewnętrznym. *Studia nad Konfliktami i Terroryzmem*, 33(7).
- Kepel, A., & Kala, B. (2016). *CITES w Polsce i Unii Europejskiej. Podręcznik dla praktyków*. Perfekt Druk.
- Leonard, S. (2010). Bezpieczeństwo granic UE i migracja do Unii Europejskiej: FRONTEX i sekurytyzacja poprzez praktyki. *Bezpieczeństwo Europejskie*, 19(2).
- Lizak, A. (2017). Porzucanie zwierząt w świetle prawa karnego: teoria i praktyka. *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ*, (5/35).
- Maksimczuk, A., & Sidorowicz, L. (2007). *Ochrona granic i obsługa ruchu granicznego*. LexisNexis.
- Monitor bezpieczeństwa granicy wschodniej RP zewnętrznej granicy UE. (2018). Sierpień.
- Orzechowska-Słowikowska, D. (2018). Polityka imigracyjna państw Europy Zachodniej. Kазus Lampedusy. *TEKA of Political Science and International Relations*, 10(2). <https://doi.org/10.17951/teka.2015.10.2.71>
- Otok, S. (2003). *Geografia polityczna. Państwo. Ekopolityka*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sadowska, C. (2002). *Problemy rozwoju przygranicznych regionów wschodniej Polski*. Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku.
- Stawarz-Popek, K. (2011). Rodzina z czworonogiem. Wybrane przejawy relacji człowiek–pies. *Państwo i Społeczeństwo*, 11(3).
- Smykowski, K. (2017). Człowiek i zwierzęta towarzyszące. Refleksje teologa moralisty. *Verbum Vitae*, (32), 445–460. <https://doi.org/10.31743/vv.1833>
- Truchan, J. R. (2016). *Wybrane obszary współdziałania Policji i Straży Granicznej w ochronie granicy Polski – zewnętrznej granicy Unii Europejskiej*. Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie.
- Trubalska, J. (2017). Wielowymiarowe zarządzanie granicami zewnętrznymi Unii Europejskiej. *Przegląd Geopolityczny*, 19.

Akty prawne/Legal acts

Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginieciem z 3 marca 1973 r. (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora – CITES), Dz. Urz. C 140 E z 9.06.2005, s. 159–161.

Rozporządzenie Rady (WE) nr 338/1997 z 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi (Dz. Urz. L 61 z 3.03.1997).

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 865/2006 z 4 maja 2006 r. ustanawiające przepisy wykonawcze do rozporządzenia Rady Wspólnoty Europejskiej nr 338/1997 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi (w miejsce Rozporządzenia Komisji Wspólnoty Europejskiej nr 1808/2001) (Dz. Urz. L 166 z 19.06.2006).

Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 792/2012 z 23 sierpnia 2012 r. ustanawiające reguły dotyczące wzorów zezwoleń, świadectw i innych dokumentów przewidzianych w rozporządzeniu Rady (WE) nr 338/1997 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi oraz zmieniające rozporządzenie Komisji (WE) nr 865/2006 (Dz. Urz. L 242 z 7.09.2012).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 z 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny Schengen) (Dz. Urz. UE L 77 z 23.03.2016).

Ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz.U. 2004 nr 92, poz. 880.

Źródła internetowe/Internet sources

<http://www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php> (dostęp: 25.01.2022).

<https://granica.gov.pl/j/index.php/24-glowna/506-cites> (dostęp: 2.12.2022).

<https://www.podatki.gov.pl/clo/informacja-dla-osob-fizycznych/towary-objete-ograniczeniami-i-zakazami/cites-gatunki-zagrozone-wyginieciem/> (dostęp: 5.12.2022).

<https://zielona.interia.pl/przyroda/news-polska-przyjmie-lwy-i-tygrysy-spod-kijowa,nId,5863023> (dostęp: 3.12.2022).

https://www.podkarpackie.kas.gov.pl/izba-administracji-skarbowej-w-rzeszowie/wiadomosci/aktualnosci/-/asset_publisher/3Q3r/content/komunikat-w-sprawie-przywozu-do-polski-okazow-zwierzat-zagrozonych-wyginieciem-cites?redirect=https%3A%2F%2Fwww.podkarpackie.kas.gov.pl%2Fizba-administracji-skarbowej-w-rzeszowie%2Fwiadomosci%2Faktualnosci%3Fp_id%3D101_INSTANCE_3Q3r%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1%26_101_INSTANCE_3Q3r_advancedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_3Q3r_keywords%3D%26_101_INSTANCE_3Q3r_delta%3D8%26_101_INSTANCE_3Q3r_cur%3D16%26_101_INSTANCE_3Q3r_andOperator%3Dtrue#p_p_id_101_INSTANCE_3Q3r_ (dostęp: 12.08.2022).

Dr Małgorzata Chackiewicz

Pracownik naukowy Akademii Sztuki Wojennej, Wydział Zarządzania i Dowodzenia, Instytut Logistyki, Katedra Zarządzania Transportem. Specjalizuje się w problematyce z obszaru prawa celnego, zwalczania przestępczości w logistyce międzynarodowej, przestępczości transgranicznej celnej, ochrony ginących gatunków flory i fauny.

Dr Małgorzata Chackiewicz

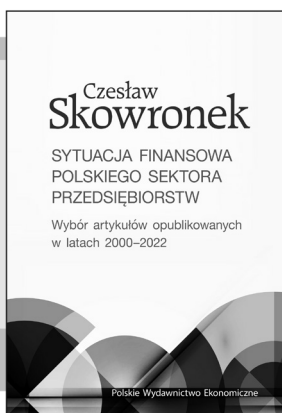
PhD, researcher at the War Studies University, Faculty of Management and Command, Institute of Logistics, Department of Transport Management. She specializes in issues in the area of: customs law, combating crime in international logistics, cross-border customs crime, protection of endangered species of flora and fauna (CITES Washington Convention).

Dr Joanna Herda-Jarecka

Pracownik naukowy WSPIA Rzeszowskiej Szkoły Wyższej, kierunku administracja. Specjalizuje się w problematyce z obszaru prawa celnego, kontroli celno-skarbowej, prawa międzynarodowego. Funkcjonariusz Służby Celno-Skarbowej.

Dr Joanna Herda-Jarecka

PhD, researcher at the WSPIA Rzeszowska Szkoła Wyższa, Department of Administration. She specializes in the following areas: customs law, customs and fiscal control, international law. Officer of the Customs and Fiscal Service.

Czesław Skowronek

**SYTUACJA FINANSOWA POLSKIEGO
SEKTORA PRZEDSIĘBIORSTW
WYBÓR ARTYKUŁÓW OPUBLIKOWANYCH
W LATACH 2000–2022**

Książka dostępna na stronie www.pwe.com.pl